

3 Polska Litwa (II)

Autor: [Stanisław Tarasiewicz](#)

16 October 2015

-
-
-
- Tweet
- Like

Pod głównym ołtarzem katedry we Worniach, u wezłowania grobów ze szczątkami biskupów żmudzkich znajduje się jedna z trzech pośmiertnych masek Jerzego Giedroycia, twórcy paryskiej „Kultury” Fot. Marian Paluszkiewicz

Syjamska zażyłość litewskiej kultury z polską, o czym już pisaliśmy przed tygodniem, wywodzi się nie (tylko) z bliskości obydwu narodów, które przez wieki były w spójnym i wspólnym organizmie państwowym, bo na tym obszarze kulturowym symbioza ta jest też wyrazem podwójnej jaźni twórczej polskich i litewskich, a raczej polsko-litewskich działaczy kultury.

Spójność dwóch pierwiastków w jednym przekazie twórczym daje wartość kulturową unikatową na skalę światową. Z jej zasobów mogą czerpać i fascynować się nią obydwa narody – zarówno Litwini, jak i Polacy. Niestety, dziś największymi beneficjentami tych zasobów często są obcy ludzie. Symbioza dzieł polsko-litewskich twórców wydaje się, przerasta kulturowe możliwości ich spadkobierców.

— Mamy miejscowe wycieczki, które odwiedzając Kroże, zaglądają też do naszego Centrum. Ale najchętniej i celowo do nas przyjeżdżają zagraniczni goście — miłośnicy i znawcy twórczości Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Chcą osobiście dotknąć tych miejsc i poczuć atmosferę, w której tworzył swoje dzieła – mówi nam przewodniczka Muzeum Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, mieszczącego się w okazałym poklasztornym

budynku Centrum Kultury im. M. K. Sarbiewskiego (Kražių Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus Kultūros Centras), który swoim majestatem, wielkością oraz okazałością wydaje się, niepasującym do obrazu prowincjonalnego miasteczka.

A takich budowli było onegdaj tu ponad 20 — z kościołem w centrum, który samą wielkością mógłby konkurować z niejedną największą litewską świątynią. Czy był równie okazały? Niestety, o tym dziś nie przekonamy się. Najwyżej w swojej wyobraźni, nakładając pozostałe po nim obrazy i zdjęcia na kontury fundamentu świątyni wyznaczone dziś czerwonym brukiem na placu przed jedynie zachowanym dziś obiektem — Kolegium Jezuitów w Krożach (Kražiai). Polscy turyści, odwiedzający Litwę i snujący w mrówczym tempie na krótkim odcinku Ostra Brama – Rossa czy też litewski miejscowy turysta — często nawet nie wiedzą, że w Krożach pracował i tworzył światowej sławy neolaciński poeta i teoretyk literatury epoki baroku.

W uznaniu dla jego twórczości Maciej Kazimierz Sarbiewski był nazywany sarmackim Horacjuszem (Horatius Sarmaticus). Sarbiewski był jednym z trzech Polaków, którzy przez papieża zostali uwieńczeni laurami wówczas najwyższej nagrody literackiej „Laur Poetycki” (łac. „Poëta laureatus”), której prestiż może być porównywalny jedynie ze współczesną Nagrodą Nobla w dziedzinie literatury. Maciej Kazimierz Sarbiewski otrzymał tę nagrodę w 1622 r. z rąk papieża Urbana VIII. Twórczość literacka „barokowego” polsko-litewskiego „noblisty” do dziś zachwyca znawców literatury i miłośników gatunku.

— Niestety, wszystkie eksponaty zostały wypożyczone — mówi nam przewodniczka stojącym przed pustymi gablotami Muzeum Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Kolekcja muzealna pamiątek, choć jest skromna (kilka rękopisów, wydania) cieszy się jednak ogromnym wzięciem i o wystawienie jej w swoich salach zabiegają muzea nie tylko na Litwie, ale również za granicą. Nie powinno to dziwić, gdyż Sarbiewski jest i dziś jednym z najbardziej popularnych za granicą polskich twórców. Jego utwory są tam najczęściej wydawane obok, na przykład, dzieł Henryka Sienkiewicza.

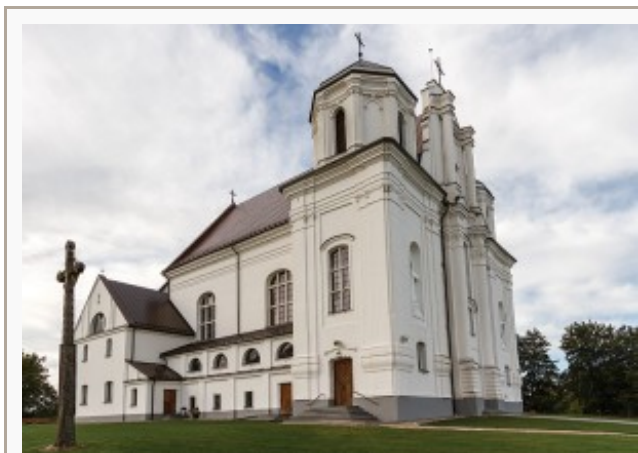
Dziś małe miasteczko, w którym żył i tworzył wybitny poeta, kiedyś było na Litwie jednym z największych ośrodków kultury i nauki. W tutejszym kolegium wykładał nie tylko polski „noblista” Sarbiewski.

Reklama

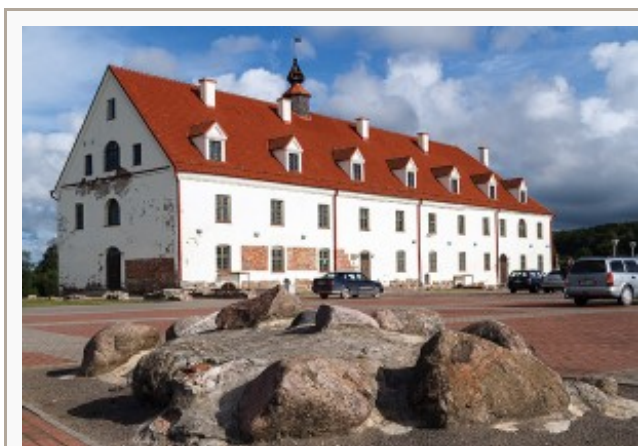
Tu studiował też wybitny polsko-litewski poeta Dionizy Paszkiewicz (Dionizas Poška), badacz etnografii żmudzkiej (pisaliśmy o nim w cz. I). Kroże to jednak nie tylko miejsce, gdzie splotały się polsko-litewskie pierwiastki twórcze, to też miejsce chwały — poświęcenia się ideałom walki „Za naszą i waszą wolność”, które tu, na Żmudzi, zwłaszcza motywowały do stawiania oporu wobec rosyjskich zaborców, którzy chcieli wynarodowić, wyzbyć z kultury, tradycji i wiary miejscową ludność.

Świadectwem tej walki jest dziś skromna tablica pamiątkowa na murach, otaczający okazały miejscowy kościół.

W 1893 r. pobenedyktańska barokowa świątynia stała się miejscem rzezi obrońców wiary. Podczas tzw. „rzezi kroskiej” carscy kozacy pomordowali wiernych, broniących kościoła przed zamianieniem go na cerkiew. Zginęło wtedy 9 osób, 50 było rannych, a 71 aresztowano i poddano represjom. Do więzienia trafiło 35 obrońców

Barokowa świątynia w Krożach stała się w 1893 r. miejscem walki miejscowej ludności w duchu „Za naszą i waszą wolność” Fot. Marian Paluszkiwicz

Jedynie dziś pozostałe z ponad 20 okazałych obiektów byłego Kolegium Jezuitów w Krożach Fot. Marian Paluszkiwicz

kościół, w tym 4 zesłano na 10 lat katongi. Był to jeden z ostatnich, po polsko-litewskich powstaniach, zryw ciemnionej przez carską Rosję miejscowej ludności. Krwawa rzeź wiernych w kościele odbiła się szerokim echem na dworach Europy. Pod ich naciskiem carat musiał złagodzić swoją politykę wobec Kościoła katolickiego. A w 1908 r. parafia w Krożach odzyskała swoją świątynię.

Założona w 1413 r., jest jedną z najstarszych parafii na Żmudzi i na Litwie. O samej miejscowości „Crase” pierwsze wzmianki znajdują się w dokumencie króla Mendoga z 1257. Gdy Witold oddał zakonowi krzyżackiemu w zarząd część Żmudzi, Kroże stały się rezydencją zarządcy. Miasteczko było stolicą jednego z traktów Księstwa Żmudzkiego.

Tymczasem praprawną stolicą Żmudzi były (dla wielu nadal są) Wornie (Varniai), o czym świadczy okazała świątynia parafialna pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła górująca nad miasteczkiem. Nazywana katedrą, była kiedyś siedzibą biskupów żmudzkich, w większości z rodu Giedroyciów, których portrety zdobią dwanaście ołtarzy. W krypcie pod głównym spoczywają szczątki 10 biskupów, w tym fundatora świątyni, bp. Kazimierza Paca. Krypta jest dostępna dla zwiedzających.

Znajdują się w niej dwa szklane groby ze szczątkami biskupów Szymona Michała Giedroycia i Józefa Arnulfa Giedroycia. U wezwłowi pośmiertna maska wybitnego potomka sławnego rodu Jerzego Giedroycia (1906-2000), twórcy paryskiej „Kultury”, orędownika niezależności Litwy, Białorusi i Ukrainy. Litwina, który swoją działalność i twórczość oddał sprawom polsko-litewskim. Druga z trzech masek pośmiertnych, wołą samego Giedroycia, również znajduje się na Litwie, w rodowej miejscowości słynnego rodu. Trzecia pozostała w Paryżu, gdzie Jerzy Giedroyc żył i pracował na emigracji.

Znajdujący się nad kryptą główny barokowy ołtarz dłuta wybitnego Maumo Poloni (1694 r.) zdobiony ikonografią sceny Ukrzyżowania Chrystusa, w której obok obowiązkowych postaci zobaczymy też figury patronów Litwy i Polski – św. Kazimierza i św. Stanisława. Ale o polsko-litewskiej symbiozie świadczą tu również napisy pod ikonografią kościelną. Zawieszona nad głównym ołtarzem flaga litewska nie pozostawia jednak złudzeń, że symbioza dwóch onegdaj zażytych pierwiastków jest już przeszłością.

Tymczasem widzimy, że ich rozdwojenie czasami może przejawiać się ostrą schizofrenią kulturową, negującą i odrzucającą swoje bliźniacze jestestwo. Ta patologia może z kolei prowadzić do nieważkości kulturowej, w której dziś próbuje się osadzać rozerwaną i podzieloną, często też przyswojoną, lecz nieoswojoną, wspólną twórczość. Historia wielu narodów aspirujących do „wielkich” dowodzi jednak, że w próżni nie da się postawić trwałych fundamentów twórczej chwały narodu.

Budynek kolegium w Krożach stoi na twardych i mocnych do dziś fundamentach z okresu Rzeczypospolitej Obojga Narodów Fot. Marian Paluszkiwicz

Zawieszona nad głównym ołtarzem flaga litewska ma chyba świadczyć, że symbioza dwóch onegdaj zażytych pierwiastków jest już przeszłością Fot. Marian Paluszkiwicz

Podobne artykuły:

- [Polska — Litwa \(1\)](#)
- [Polska Litwa \(3\)](#)
- [600-lecie chrztu Żmudzi obchodzone w Telszach](#)
- [Oczekiwanie na polsko-litewski reset](#)
- [600. rocznica Unii Horodelskiej](#)

Related

[Antypolskie frustracje z historią w tle](#) 21 May 2014 In "W kraju"

[Przedstawiciele samorządu wzięli udział w Konferencji Miast Partnerskich Polski i Litwy](#) 22 June 2011 In "W kraju"

[Rzeczpospolita Obojga Narodów śladami jej patriotów](#) 19 May 2015 In "Wiadomości"